

מבנה המילה בלשונות השמיות

הלשונות השמיות נוטות לבנות מילים, בעיקר את מילות התוכן, על ידי שילוב בין **שורש ותבנית** (או **דגם**; pattern), הנקראית בדקדוק העברי **משקל**. השורש והתבנית המסתרמים יחדיו יוצרים **גזע**. אל השורש ייתכן שייתוספו **מוספיות** אשר ייצרו עמו שורש מורחב. שורש מורחב זה ישולב עם התבנית ליצירת הגזע. אל הגזע – בין אם נוצר משילוש של שורש בסיסי או של שורש מורחב עם התבנית – אפשר שייתוספו מוספיות חיצוניות, בין אם צורני גזירה נוספים בין אם צורני נטייה. אל המילה הנוצרת אפשר שתיתוסף **מילה נתמכת** (clitic) אחת או יותר. מילה נתמכת יכולה לבוא לפני **המילה התומכת** (host) או אחריה. מילה פרוקליטית (proclitic) היא זו הבאה לפני המילה התומכת ומילה אנקליטית (enclitic) היא זו הבאה אחרי המילה התומכת. מילות יחס או תווית היידוע הן ברגיל פרוקליטיות; כינויים חבורים לשם הם ברגיל אנקליטיים. בצירוף **לְיָלֵד** שתי מילים פרוקליטיות (לְ ו-ה), המאבדת את הה"א בבואה אחרי מילת יחס). בצירוף **לְיָלֵדְנוּ** מילה פרוקליטית אחת (לְ) ומילה אנקליטית אחת (-נו).

שורש ותבנית

השורש מורכב מהגאים, אשר בשמשם בשורש אנו מכנים אותן **רדיקלים**. שינוי באיכות הפונימית של הרדיקלים או בסדרם יהווה, בדרך כלל, שינוי במשמעות השורש. השורש, אם כן, הוא מורפימה מקובל לומר, שהשורש השמי מורכב מרדיקלים שהם עיצורים. אכן, זהו המבנה הפרוטוטיפי של השורש השמי, אולם אנו נראה שגם תנועות עשויות לשמש כרדיקלים של השורש. עוד נהוג לומר, שהשורש השמי מכיל בדרך כלל שלושה רדיקלים (או, בהגדרה יותר מצרה, שהשורש השמי הוא תלת-עיצורי). אנו נשאל אם אכן השילוש הזה הוא שילוש קדוש, והאם אכן השילוש הזה מאפיין את השורש השמי או שמא דווקא את התבנית.

משום שהשורש הוא מורפימה בלתי רציפה, אין הוא יכול לבוא לידי ביטוי עצמאי בשפה. גם התבנית היא מורפימה בלתי רציפה. השורש יוצר יחד עם התבנית את הגזע, שאותו אפשר לבטא. לכל רדיקל מקום מובנה בתוך התבנית. תבניות מורכבות מתנועות בלבד או מתנועות אשר אליהן מצטרפים עיצורים.

בשפות השמיות משמשים בעיקר העיצורים /m/, /t/, /y/, /ʔ/, /n/. דוגמאות:¹

gml	gml	štr	štr	mtk	mtk	שורש
taʔuʔ	ʔaʔuʔ	miʔaʔ	ʔoʔeʔ	maʔaʔ	ʔeʔeʔ	תבנית
t a ʔ m u ʔ	ʔ a ʔ m u ʔ	m i ʔ t a ʔ	ʔ o ʔ e ʔ	m a ʔ t a ʔ	ʔ e ʔ e ʔ	שילוב שורש ותבנית
tagmul	gamul	mištar	šoter	mamtak	metek	גזע
תַּגְמוּל	גַּמוּל	מִשְׁטָר	שׁוֹטֵר	מַמְתָּק	מֶתֶק	תיבה

טבלה 1: שורש, תבנית וגזע

איך נגלה את השורש מתוך מילה נתונה? הבלשנות השמית נוהגת להשתמש בשורש תלת-עיצורי כדי להדגים את הצורות הנגזרות ואת הצורות הנטיות. המסורת הדקדוקית הערבית, ובעקבותיה המסורת הדקדוקית העברית, נוהגת להשתמש בשורש **פעל**, למשל: **פָּעַל**, **פָּעְלָן**, **פָּעַלְו**, **פָּעַלְוּ**, וכו'. במסורת האירופאית נהוג השורש **qtl**: qatlān, yaqtul, maqtal, וכו'. במחקר שפות שמיות אחרות משמשים לעיתים שורשים אחרים ($\sqrt{\text{prs}}$ לאכדית וכו'). היות ששורש המכיל עי"ן אינו נוהג להדגמת צורות המילים השונות ומכיוון שאין אנו חפצים בקטילה מתמדת, אפשר לבחור כל שורש נוהג אחר, נניח šmr. ברצוננו לגלות שורש (סינכרוני) של צורה כלשהי, נעמיד את אותה הצורה מול צורה במשקל דומה שנגזור מן $\sqrt{\text{šmr}}$, ונשווה את מיקום האותיות šmr אל מיקום האותיות המקבילות בצורה אשר את שורשה אנו מבקשים לגלות. ואפשר גם להדיר את השורש מסימול התבניות, ולהציב תבנית אשר בה כל

¹ צורות המילים כצורתן בעברית הישראלית המדוברת. הניקוד בשורה האחרונה הוא ניקודן התקני.

אחת משלוש העמדות המיועדות להצבת הרדיקלים השורשיים בתבנית מסומנת במלבן ריק אל מול הצורה העומדת לעיון (ר' טבלה 1 לעיל). אל תוך עמדות אלה ישתבצו הרדיקלים של השורש המבוקש.

לעיתים תעלה ההשוואה הזו ממצאים מפתיעים. בטבלה דלעיל נמצאת הצורה **שׁוּמַע**, הגזורה במשקל הבינוני הפועל בעברית בת זמננו, אשר תבניתו $\square o \square e \square$. אל מול תבנית זו נציב את צורת הבינוני הפועל **שׁוּמַע** כפי שנהגית בעברית הישראלית הסטנדרטית כדלקמן:

šmea	גזע
$\square o \square e \square$	תבנית
$\square o \square m \square e \square a \square$	שילוב שורש ותבנית
šma	שורש

טבלה 2: שורש סינכרוני של המילה **שׁוּמַע** בעברית המדוברת

השורש, כפי שנמצאים אנו למדים מתוך ההשוואה, הוא בעל שלושה רדיקלים, אשר שניים מהם עיצוריים כצפוי, אולם השלישי תנועה.² כדי לאשש את הממצא, נוכל להציב את השורש הזה בתבניות גזירה ונטייה אחרות, למשל:

šma	šma	šma	שורש
ma□□a□	□e□e□	□i□u□	תבנית
m a □ m a □	□ e □ m □ e □ a □	□ i □ m □ u □ a □	שילוב שורש ותבנית
mašma	šema	šimua	גזע
מִשְׁמַע	שְׁמַע	שִׁמּוּעַ	תיבה

טבלה 3: בדיקת השורש במילים שׁוּמַע, שְׁמַע, מִשְׁמַע

הרדיקל התנועתי /a/ מופיע בכל שלוש הצורות. במילה **שׁוּמַע**, כמו במילה **שׁוּמַע** שנותחה לעיל, תופס הרדיקל הזה את עמדתו היעודה בתבנית. כך, בעצם, גם בשתי המילים האחרות שנותחו, **שְׁמַע** ו**מִשְׁמַע**. אולם בשל סמיכות תנועת המשקל אל תנועת השורש המהווה את הרדיקל האחרון, אין מגיעה תנועת המשקל לידי מימוש בביטוי המילה. ניתוחים ברוח זו יגלו שבעברית בת זמננו השורש אכן אינו מכיל רק עיצורים, אלא אפשר שיכיל גם תנועות. כמובן, ניתוח של העברית הקדומה או ניתוח של דיאלקטים אחדים של העברית בת זמננו יעלו ניתוח אחר, משום שבהם נשתמרה הפונימה הקדומה /s/

בניתוח דומה יתגלו גם רדיקלים תנועתיים במילים כגון **maamar** (מֵאמַר), **karati** (קָרַאתִי), **yakum** (יָקוּם), ורבים רבים אחרים.

לא רק בעברית בת זמננו אפשר לראות רדיקלים תנועתיים לשורש, כי אם גם בשפות שמיות אחרות. נדגים ניתוח דומה משפה שמית קדומה, האשורית. גם באשורית ובבבלית – כמו בעברית הסטנדרטית בת זמננו – נעלמו הפונימות הגרוניות. בבואותיהן בדרך כלל פונימות תנועתיים. השורש המקביל לשורש הקדום šmʕ הוא šme, וסירוגו בתבניות ליצירת גזעים וצורות לשוניות יודגם בטבלה 4:

² הניתוח המובא כאן מפשט קצת את העניין, אולם לצרכינו די הוא.

šme	šme	šme	שורש
šāi-ānu	šai	i-šā	תבנית
šā i e-ānu	š a m i e	i-š m a e	שילוב שורש ותבנית
šāmeānu	šami	išme	צורת המילה
עַד-שְׁמִיעָה	נְשָׁמַע	שְׁמַע	פירוש

טבלה 4: השורש šme באשורית

אף באשורית – כבעברית – חלים תהליכים פונולוגיים או מורפולוגיים המשמיטים תנועות או מדמים אותן לסביבתן, תהליכים שאין זה המקום לפרטם. אולם דומני שהדוגמאות דלעיל די בהן כדי להמחיש את העובדה שניתוח סינכרוני של האשורית מאשש את ההנחה שגם בשפה זו השורש עשוי להכיל לא רק עיצורים אלא אף תנועות.

שורש הוא מורפימה, כלומר יסוד דקדוקי. כלכל סימן לשוני, לשורש צורה ומשמעות. משמעות השורש קשורה אל הלקסיקון (lexicon; אוצר מילים). יסוד המשמע המקושר לצורת השורש מכונה **אטימון** (etymon). השורש עצמו אינו יסוד לקסיקלי. השורש הוא יסוד דקדוקי. ודאי אין השורש מהווה לקסימה בפני עצמה. מן השורש אנו יכולים לגזור מילים שונות, לקסימות שונות: פעלים, שמות עצם, שמות תואר, תיאורים, ועוד. כפי שראינו, כדי ליצור לקסימה, יש לסרג את השורש עם התבנית המתאימה, וכך ליצור נגזרת מן השורש. למשל: מן השורש **אחר** ייגזרו, בין היתר, שם העצם **אָחֹר**, הפועל **אָחַר**, שם התואר **אָחֲרוֹן**, התיאור **אָחֲרָת** ומילת היחס **אָחֲרִי**. לעיתים שורשים שונים יתקשרו לאטימון יחיד. לדוגמה: השורש ngd מתחלף עם השורש mr בצורות שונות של נגזרות האטימון "אמירה": אם נרצה להמיר את הפועל **אגיד** בצורה שתביע עבר – עלינו להשתמש בצורת הפועל הגזורה מן השורש mr דווקא: **אמרתי**. צורת העבר **הגדתי** אינה בשימוש בעברית בת זמננו. חילופין מותנים כאלה בין שורשים המשלימים זה את זה מכונים **סופלציה** (suppletion; **תשלום**). מן הארמית של המקרא אנו מכירים סופלציה דומה בשורשים המשמשים לגזירת מילים שמשמעותן "נתינה": בדרך כלל משמש השורש **יהב**, אולם להבעת עתיד בבניין קל וכן לצורת המקור בבניין זה או בשם העצם משמשות צורות מן השורש **נתן**:

וּמִתֵּן רִבְרֹן שִׁיָּאן יְהַב לָהּ "ומתנות גדולות רבות נתן לו" (דניאל ב 48)
וּלְמִן דִּי יִצְבֵּא, יִתְנֶנָּה "ולמי שירצה – יתננה" (דניאל ד 14)

לעיתים מתחלף רק רדיקל בודד בשורש. במשפט הבא שלוש צורות הגזורות משורש הקשור לאטימון שמשמעו "הליכה":

אתמול **הלכתי** לים. **אלך** גם מחר, אבל מחרתיים לא אוכל **ללכת**.

בצורת הפועל **הלכתי** שלושה רדיקלים: **ה-ל-כ** (hlx). אולם בצורת הפועל **אלך** וגם בצורה **ללכת** ה"א לא מופיעה. היות שהשורש הוא מורפימה, צורות השורשים המתחלפות בתפוצה משלימה הרי הן אלומורפים של השורש. אלומורפיה של השורש ניכרת ברבים מן השורשים בעברית. למשל, החילופים בין הפונימות /p~/f/ /b~/v/ /k~/x/ שהחלו כחילופים אלופוניים, יוצרים אלומורפים בעברית בת זמננו. לדוגמה, למורפימת השורש שמשמעה הלקסיקלי "כתיבה" שני אלומורפים, אשר בהם הרדיקל הראשון של השורש מתחלף על פי ההקשר: ו-√ktv ו-√xtv. למשל: בנטיית הסופיות בבניין קל נשתמש באלומורף √ktv (**כתבתי** וכו'), ובנטיית התחיליות באלומורף √xtv (**אכתוב**); בבניין הפעיל ישמש תמיד האלומורף √xtv (**הכתבתי** – **אכתוב**). לכאורה אלו הם שני מימושים שונים של אותה פונימה, דהיינו אלופונים [χ] תבוא אחרי תנועה, [k] בסביבות אחרות), אולם כבר ראינו ששני ההגאים הללו, k ו-χ, משמשים כפונימות נפרדות בעברית בת זמננו. כך מתאפשר, למשל, שימוש בשורש שהרדיקל הראשון שלו /χ/ בדיבורם של רבים בצורות הפועל שמשמעו "כיבוס", למשל:

ata zoḡek feḡibastī etmol? az kol hakvīsa hitlayḡeḡa, vetsakiḡ **leḡabes** et hakol

mexadaf.

אם כן, לשורש המייצג את האטימון "כיבוס, כביסה" שני אלומורפים התלויים בהקשר שבו ישמשו: בצורת הפועל וצורת המקור ישמש האלומורף $\sqrt{\chi}$ bs, אולם בשם "כביסה" משמש האלומורף \sqrt{k} bs. לא רק חילופים בין הפונימות הללו נמצא בשורש העברי בן זמננו. לשורש המייצג את האטימון "ילודה" אלומורפים אחדים, הבאים בסביבות משלימות, למשל:

ילד – נולד – ייוולד

השורש שממנו גזרה הצורה הראשונה הוא yld. השורש שממנו נגזרת הצורה השנייה הוא old (כך! בתנועה /o/), והשורש שממנו נגזרת הצורה האחרונה הוא vld. כלומר: הרדיקל השורשי הראשון הוא פעם /y/, פעם /o/, פעם /v/. ניתוח הצורות הוא כפי שמראה טבלה 5:

צורה	yeled	nolad	yivaled
תבנית	eLe	niLa	y-iLa
הש' (יְשָׁמַר) nišmar	הש' (יִשְׁמַר) yišamer		
שילוב שורש ותבנית	y e l e d	ni o l a d	y-i v a e d
שורש	yld	old	vld

טבלה 5: ילד – נולד – ייוולד

כל שורש כזה הוא אלומורף של מורפימה יחידה, הקשורה לאטימון יחיד, הקשור למושג "ילודה".³ אין צריך להזכיר, כמובן, שהניתוח המוצע כאן הוא ניתוח סינכרוני מובהק ומציג את חילופי הצורות כפי שקיימות בעברית הישראלית המדוברת. ניתוח סינכרוני של תקופה אחרת של העברית עשוי לגלות קשרים אחרים בין האלומורפים. ניתוח דיאכרוני ינסה לבסס את תולדות השורש הזה לאורך ההיסטוריה, וינסה לברר כיצד נוצרו האלומורפים הללו. במילים אחרות: ניתוח דיאכרוני ישאל האם אפשר לשחזר פונימה יחידה כרדיקל הראשון של השורש הזה ולבדוק את תולדותיו בסביבות השונות. לדוגמאות שבטבלה 5 נוכל להניח בביטחה יתרה, כי /y/ של yld הוא חידוש שמקורו קדם עברי, שכן בכל השפות שבתת-המשפחה השמית צפון-מערבית, /w/ הפכה ל-/y/ שבאה בתחילת מילה. הרדיקל /o/ נוצר בתהליך של כיווץ הדיפתונג /aw/, ודאי בתקופה קדומה של העברית. הרדיקל /v/ נוצר בתקופה האחרונה, כאשר /w/ קדומה נעתקה ל-/v/ בעברית האשכנזית בהשפעת שפות אירופאיות והפכה להיות הסטנדרט בעברית הישראלית. במקרה זה – כמו בכל המקרים של בכ"פ שנזכרו לעיל – הניתוח הדיאכרוני מניח שורש יחיד לכל אחת מן הצורות שנותחו לעיל. אולם אין הדבר כך בהכרח במקרים אחרים, וייתכן שניתוח דיאכרוני יביאנו למסקנה שגם לתקופות קדומות ביותר עלינו להניח אלומורפיה של השורש. כך הוא, למשל, בחילופין בין הַלֶךְ לבין יִלֵךְ שנזכרו לעיל.

לעיתים מיתוספות אל השורש מוספיות גזירה, היוצרות עם השורש הראשוני שורש מורחב, או שורש תנייני. התהליך אשר דרכו נוצרים שורשים מורחבים אלה הוא בדרך כלל תהליך אשר בו השורש המורחב נשלף ממילה קיימת, אשר היא עצמה מהווה נגזרת של השורש הבסיסי, ונוצרה בשילוב עם תבנית המכילה לא רק תנועות אלא גם עיצור. עיצור זה הוא אשר מצטרף אל השורש הבסיסי ליצירת השורש התנייני. השורש התנייני מסתרג עם תבנית ליצירת גזע המילה. למשל: ראינו לעיל את השם מְשַׁטֵּר הגזור מן השורש štr ומן התבנית miLa. מן השם מְשַׁטֵּר נשלף השורש mštr, ומשורש זה נגזר שם התואר מְשַׁטֵּר. עוד ראינו כי מן השורש gml נגזר השם תַגְמֹל על ידי שילובו בתבנית taLu. מן השם הזה נשלף השורש התנייני tgml, וממנו נוצרות נגזרות חדשות: הפועל תַגְמֹל ושם הפעולה תַגְמֹל. דוגמאות נוספות:

³ את הקשרים בין הרדיקלים השונים המתחלפים בשורש אפשר לתאר בתחום המורפופונולוגיה, דהיינו שינויים פונולוגיים המתנים על ידי הסביבה המורפולוגית, אולם אין זה המקום לברר את הסוגיות הסבוכות העולות מניתוח כזה. ר' את עבודתו החלוצית של אילן גונן, מורפופונולוגיה של השורש בפועל בעברית ישראלית מדוברת, עבודת גמר לקראת תואר מוסמך, אוניברסיטת תל-אביב, תשס"ט; <<http://www.tau.ac.il/humanities/semitic/theses-dissertations/Ilan-Gonen-Morphophonology-Verbal-Root-Spoken-Israeli-Hebrew.pdf>>

χšb	χšv	spr	χzr	שורש בסיסי
χešbon חֶשְׁבוֹן	maχšev מַחְשֵׁב	mispar מִסְפָּר	maχzor מַחְזוֹר	נגזרת
χšbn	mχšv	mspr	mχzr	שורש מורחב
□i□e□	□i□e□	□i□e□	□i□e□	תבנית
χ i š b e n	m i χ š e v	m i s p e r	m i χ z e r	שילוב שורש ותבנית
χišben	miχšev	misper	miχzer	גזע
חֶשְׁבוֹן	מַחְשֵׁב	מִסְפָּר	מַחְזוֹר	תיבה

טבלה 6: שורשים תנייניים

שני הטורים הראשונים מציגים שלושה שורשים מורחבים הגזורים מן השורשים spr, χzr ו-χšv בצירוף מורפימת הגזירה /m/, היוצרת עם כל אחד מן השורשים הללו שורש מורחב בעל משמעות שונה מן המשמעות של השורש הבסיסי. בטור הרביעי הצטרפה מורפימת הגזירה /n/ אל השורש χšv. לעומת המורפימה /m/, שבאה לפני השורש המקורי, המורפימה /n/ באה לאחוריו. בכל המקרים הללו הסתרגו השורשים המורחבים אל תוך התבנית התנועתית □i□e□, שהיא תבנית הבניין פיעל (הש' חֶשֶׁב). אגב אורחא נציין, כי שני השורשים הבסיסיים χšv ו-χšb הם שורשים אלומורפיים, התלויים בסביבה המורפולוגית אשר בה הם באים (הש' הדיון לעיל). אותם אלומורפים מותנים בסביבתם המורפולוגית גם בהופעותיהן בנגזרות **חשבון**, **חישוב**, ועוד.

יש מקרים שתוספת רדיקל אל שורש קיים ויצירת שורש מורחב מתבצעת ישירות ומבלי שייגזר שורש תנייני ממילה קיימת. כאלה הם למשל השורשים המורחבים בעזרת היסוד הגזרני /š/ החובר אל שורש קיים ובא בראשו:

χtv	drg	χzr	שורש בסיסי
šχtv	šdrg	šχzr	שורש מורחב
□i□e□	□i□e□	□i□e□	תבנית
š i χ t e v	š i d r e g	š i χ z e r	שילוב שורש ותבנית
šixtev	šidreg	šixzer	גזע
שֶׁחַתַּב	שֶׁדַּרַּג	שֶׁחַזַּר	תיבה

טבלה 7: שורשים מורחבים שהרדיקל הראשון שלהם š

בעוד שכל השורשים בטבלה 1 היו תלת עיצוריים, השורשים המורחבים שהודגמו בשתי הטבלאות האחרות היו כולם בני ארבעה עיצורים כל אחד. בעברית – ובשפות שמיות אחרות – יש שורשים רבים בני יותר משלושה רדיקלים. אולם כפי שראינו, כל השורשים, בני שלושה עיצורים או בני ארבעה עיצורים, מסתרגים אל תוך התבניות בדרך דומה. העיקרון המנחה הוא כי הרדיקלים של השורש מתארגנים אל תוך העמדות המיועדות עבורם על פי חוקיות המוקנית להם בשפה. התבוננות בשורת התבניות בטבלאות תגלה, כי בכל התבניות הנתונות יש עמדות מיועדות לרדיקלים של השורש – ומספר העמדות האלה הוא תמיד שלוש. השורש – אם מכיל יותר משלושה רדיקלים – מתארגן בהתאם, ובדרך כלל שני הרדיקלים האמצעיים תופסים את העמדה השנייה. אם יש חמישה רדיקלים בשורש – ברוב המקרים יתפסו השניים הראשונים את העמדה הראשונה והשניים הבאים יתפסו את העמדה השנייה. לעיתים רחוקות באים שלושה רדיקלים בעמדה האמצעית ואחד בשתי העמדות הקיצוניות. העמדה השלישית תכיל רדיקל שורשי אחד. שורשים המכילים יותר מארבעה רדיקלים מצויים בעיקר ביצירות

חדשות בעברית, למשל: פלירטט (fɪ i r t e t̪), מסמורטט (me sm u r t̪ a t̪), לסמלטק (le sm a l t̪ e k̪) > סמולטוק, (small talk), מפונדרק (me f̪ u ndr̪ a k̪). התלתיות היא, אם כן, לא מאפיין של השורש בהכרח, אלא דווקא של התבנית, המקצה שלוש עמדות עבור הרדיקלים של השורש.

ומה קורה אם בשורש פחות משני רדיקלים? כיצד אז מתאים עצמו השורש כך שיוכל להסתר אל התבנית? כדי להמחיש את הטכניקה אשר בה השפות השמיות נוקטות, ננסה לגזור פעלים מן השמות **צב**, **אב** ו**פה**. בשפות השמיות בכלל ובעברית בפרט, גזירת פעלים קשיחה יותר מגזירת שמות, ובדרך כלל דורשת הצבת שלושה רדיקלים שורשיים בתבנית הפועל. ננסה, אם כן, לגזור משלושת השמות הללו פעלים שמשמעם "יצר פסל בצורת צב", "נעשה אב" ו-"עיוותי את פי".

שם	צב tsav ⁴	אב (?)av	פה pe
צורה גזורה			
תבנית(+)			
שילוב שורש ותבנית			
שורש			

טבלה 8: תרגיל גזירת פעלים ממילים בעלות פחות משלושה עיצורים

האפשרויות מגוונות. צורת הפועל מ**צב** אפשר שתהיה, בין היתר, \widehat{tsivev} , \widehat{tsiyev} , \widehat{hitsiv} או \widehat{hitsiv} , $\widehat{tsivtsev}$ וכו'.⁵ תצורה על פי בניין הפעיל תפוסה, ומשום כך לא תיווצר, מן הסתם. צורת הפועל מ**אב** עשויה להיות $\widehat{hit?av?ev}$, $\widehat{hit?ayev}$, או אף $\widehat{hit?aba}$ או כיו"ב (הש' אבא). גם כאן נעדיף צורה שאיננה תפוסה או שעלולה להתפרש שלא כהלכה, למשל $\widehat{hit?ayev}$ מן אויב. צורת הפועל מ**פה** עשויה להיות \widehat{piyiti} או כיו"ב. בטבלה 9 מוצגות דוגמאות לדרכי היצירה של צורות אפשריות לגיזרונות אלה:

צורה	צב tsav	אב (?)av	פה pe
צורה גזורה	\widehat{tsivev}	hit(?)av(?)ev	piyiti
תבנית(+)	ti e	hit- a e	ti a
שילוב שורש ותבנית	tsi e	hit- a v(?)e	pi y a i-ti
שורש	tsv	?v?v	pyi

טבלה 9: גזירת פעלים ממילים בעלות פחות משלושה עיצורים

כשפות שמיות אחרות, כך אף העברית נוטה ליצור שורש בעל שלושה רדיקלים כדי לאפשר יצירת נגזרות משמות קצרים, בין אם על ידי הכפלת עיצורים או קבוצות עיצורים, בין אם על ידי תוספת תנועות המשמשות כרדיקלים. דוגמאות לכך לא חסרות גם מן המציאות הלשונית: **דמם** (>דם), **קדד** או **קודד** (>קוד), **דפדף** (>דף), **אינך** (>איך), **פיוץ** (פִּיצָה), ורבים רבים אחרים.

⁴ ts היא כמובן פונימה יחידה, ואין לראות בה צירוף של שני רדיקלים שורשיים.

⁵ ממצאים אלה לקוחים מתרגילים שנעשו על ידי תלמידי הקורס "מבוא לבלשנות שמית" בעשור הראשון של המאה ותואמים ממצאים דומים שנאספו במחקר של רות ברמן בשנות השמונים של המאה הקודמת (ברמן 1990).